

Такризи

роҳбари илмӣ ба диссертатсияи номзиди Раҳматова Озодахон Анварҷонова «Соҳт, мавзӯҳо ва поэтикаи қасидаҳои Сайфи Исфараңгӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзиди илмҳои филология аз рӯи ихтисоси 10.01.01.- Адабиёти тоҷик

Сайфи Исфараңгӣ аз зумраи шоирони маъруфи адабиёти форсу тоҷикии асрҳои XI-XIII буда, дар тақомули жанри қасида саҳми босазо гузоштааст. Роҷеъ ба ин мағлаб дар рисолаю мақолоти муҳаққиқони адабиёти давраи мавриди назар ишораҳо рафтааст. Аммо мавзӯи вижагиҳои шаклу мазмун ва ҳунари қасидасароии шоир ба таври ҷомеъ ва монографӣ ба таҳқиқ наомадааст.

Аз ин дидгоҳ, мавзӯи диссертатсияи номзиди Раҳматова Озодахон қобили тавачҷӯх мебошад. Таҳқиқи он нуқтаҳои тозае дар шиноҳти махсусияти жанру поэтикаи қасида падида меоварад, ки то ҳақде аз назари муҳаққиқон дур афтада буд. Ҳадафи муҳаққиқ аз интиҳоби мавзӯи мазкур баррасии муфассали муҳтассоти адабию эстетикӣ қасоиди Сайфи Исфараңгӣ мебошад. Саъйи муаллифи диссертатсия бар он аст, ки ҳунари шоирӣ, мазмуну муҳтаво ва вижагиҳои соҳтории қасоиди шоирро дар манзари таҳавули таърихӣ жанри мазкур равшан намояд. Барои расидан ба ин ҳадаф муаллиф нусаҳо ва нашрҳои қобили эътимоди ашъори шоирро ба ҳайси сарчашмаи таҳқиқ интиҳоб намуда, заминаи муносибро барои ҷустуҷӯҳои илмӣ фароҳам овардааст. Унвонҷӯ бо истифода аз усулҳои муосири пажӯҳиши илмӣ, аз қобили шеваҳои таҳқиқи таърихӣ-қиёсӣ ва соҳторшиносӣ ба ҳулосаҳои ҷолибе даст ёфтааст.

Навгонии илмии диссертатсия қабл аз ҳама дар он зоҳир мешавад, ки муаллиф бори аввал хусусияти соҳторӣ ва адабию ҳунарии қасоиди Сайфи Исфараңгиро дар қиёс бо баъзе падидаҳои таърихӣ қасидасароӣ ва осори ҳамзамонии шоир ба доираи таҳқиқ қашидааст. Озодахон Раҳматова дар заминаи тавачҷӯҳи амиқ ба мазмунсозию маъниофарӣ дар қасоиди Сайфи Исфараңгӣ навҷӯҳои шоирро дар қорбасти вазну қофия ва радифу саноеи бадеӣ ба таври мӯътамад падида овардааст.

Мутолиаи густурда дар қасоиди Сайфи Исфараңгӣ дар шиноҳти тақомули таърихӣ ин навъи адабӣ дар адабиёти асрҳои миёна ва инкишофи баъдинаи тамоилҳои асосии қасидасароӣ дар таърихӣ адабиёти тоҷик дорои аҳамияти хос аст. Муҳаққиқ дар заминаи таҳлили батааннии ҷанбаҳои суварӣ ва ғоявии қасоиди Сайфи Исфараңгӣ манзараи таҳавули жанри мазкурро дар даврони зиндагии шоир ба намоиш гузоштааст. Ғайр аз ин, маводи диссертатсия барои таҳқиқи ояндаи аҳволу осори Сайфи Исфараңгӣ, таъйиди санаҳои муҳими рӯзгори шоир аз аҳамият ҳолӣ нест. Ҳулосаҳо ва натиҷагириҳои муаллиф ҳаңгоми таҳияи таърихӣ адабиёти форсии тоҷикӣ,

таълифи диссертатсияҳои илмӣ, мақолаҳо, рисолаҳои докторию магистрӣ, таҳияи курсҳои лексионии таърихи адабиёти тоҷик ва ғайра муфид арзёбӣ мешавад.

Диссертатсияи Раҳматова Озодахон аз муқаддима, се боб ва ҳафт зерфасл, хулоса ва китобнома иборат аст. Муаллиф дар фасли аввали боби аввал дар зимни баррасии авзои сиёсӣ ва фарҳангии замони зиндагии Сайфи Исфрангӣ фазои адабию иҷтимоии ташаккули шахсияти эҷодии шоирро муайян сохтааст. Ба тақя ба ахбори сарчашмаҳои адабию таърихӣ зикр мешавад, ки Сайфи Исфрангӣ дар замоне зиндагию эҷод мекард, ки дар Хуросону Мовароуннаҳр бар асари тохтутози муғул ҳаёти сиёсӣ иҷтимоӣ ва фарҳангӣ рӯ ба таназзул ниҳода ва он ба зиндагии Сайфи Исфрангӣ, ки толибилми мадориси машҳури шахрҳои Самарқанду Бухоро буд, таъсир гузоштааст.

Муаллифи диссертатсия зиндагиномаи шоирро дар заминаи ахбори сарчашмаҳо шарҳу баст намуда, бар асоси муқобалаи маълумоти дастхатҳо сол ва макони даргузашти шоирро дақиқ намудааст. Унвонҷӯ дар заминаи матни «Девон»-и Сайфи Исфрангӣ, ки онро Зубайда Сиддиқӣ таҳия намуда, дар Покистон ба нашр расонидааст, роҷеъ ба мероси адабии Сайфи Исфрангӣ нуктаҳои тоза баён доштааст. Ғайр аз ин, муҳаққиқ дар бораи нусхаҳои хаттии девони шоир, ки дар китобхонаҳои Эрон, Покистон, Руссияю Озорбойҷон ва Ўзбекистон маҳфузанд, маълумоти ҷолиб овардааст, ки дар оянда барои наشري интиқодии осори Сайфи Исфрангӣ аз аҳамият ҳоли намебошад. Раҳматова Озодахон таъйид кардааст, ки шоир дар баробари анвои дигари шеърӣ дар офаридани қасида хунару истеъдоди расо доштааст. Қасоиди шоир аз нигоҳи муҳтаво ва сохтори адабӣ аз вижагиҳои ҷолибе бархурдор аст. Таъкид мешавад, ки Сайфи Исфрангӣ ҳам дар эҷоди қасидаи муқаммал ва ҳам дар офаридани қасидаи муқтазаб маҳорати хуб нишон додааст. Дар таълифи қасоиди муқтазаб Сайфи Исфрангӣ пайрави мактаби қасидасароии Унсурӣ, Абулфараҷи Рунӣ ва Анварӣ буда, дар ин қолаб беш аз сад қасида эҷод кардааст, ки онҳо асосан мадҳиявӣ мебошанд.

Раҳматова Озодахон дар заминаи омӯзиши «Девон»-Сайфи Исфрангӣ беш аз 190 қасидаи шоирро баршумурда, ки миқдори абёти онҳо аз 17 то 73 байтро фароҳам овардааст. Дар диссертатсия ин рақамҳо дар ҷадвали махсус нишон дода мешавад, ки он арзиши илмӣ тадқиқотро ба маротиб меафзояд. Навгӯӣ ва навҷӯиҳои шоир дар истифодаи арӯз, қофия ва радиф далели дигари маҳорати баланди қасидасароии Сайфи Исфрангӣ маҳсуб мешаванд, ки унвонҷӯ ҳасоиси онро бо далелу мисолҳои мӯътамад ба исбот расонидааст.

Лозим ба таъкид аст, ки Сайфи Исфрангӣ дар таълифи қасоиди мадҳия дар қиёс бо мадҳасароёни пешин озодии бештареро дар худ эҳсос кардааст.

Падидаи мазкур пеш аз ҳама ба теъдоди зиёди мамдӯҳони шоир вобаста аст. Шоир дар дарбори ҳокимони зиёде дар Самарқанду Бухоро, Хучанд ва ғайра хидмат намуда, бо мансабдорони замон дар иртибот будааст. Тибқи ишораи муаллифи диссертатсия Сайфи Исфрангӣ ба Муҳаммади Хоразмшоҳ 6 қасидаи мадҳия, ба вазири ӯ Низомулмулк 14 қасида бахшидааст. Ба таври умум муҳтавои бештари қасидаҳои Сайфи Исфрангӣ иборат аз мадҳу ситоиши соҳибмансабони хурду бузурги даврони зиндагии ӯст. Нуктаи дигари ҷолиб, ки дар диссертатсия таҳлилу баррасӣ мешавад, ин бозтоби ифтихороти ватанпарастӣ ва инсонгароии шоир аст, ки дар бештари мадҳияҳои ӯ таҷассум ёфтаанд. Илова бар ин, масъалаҳои иҷтимоии замони зиндагонии шоир ва даъвати давлатмандону дороён ба хайру саховат ва дастгирии афтодагону дармондагон аз мавзӯҳои меҳварии қасидаҳои Сайфи Исфрангӣ ба шумор мераванд. Ин матлаб ва дигар масоили марбут ба муҳтавои қасоиди Сайфи Исфрангӣ дар зерфаслҳои боби дуими диссертатсияи Раҳматова Озодахон муфассал баррасӣ шуда, муҳаққиқ дар як фасли алоҳида мазмуну муҳтаво ва ҷанбаҳои ҳунарии тағаззулоти шоирро мавриди баҳс қарор додааст. Ба таъкиди ӯ дар ин баҳши қасоиди шоир бештар аз мавзӯҳои суннати тағаззул пайравӣ гардидааст.

Масоили мазмунсозӣ, ҳаёлбандӣ ва маъниофаринӣ дар қасоиди Сайфи Исфрангӣ дар боби сеюми диссертатсияи Раҳматова Озодахон ба тафсил арзёбӣ гардидааст. Муҳаққиқ дар ин баҳши диссертатсия дар заминаи таҳлили абёти шоир муваффақ шудааст, ки Сайфи Исфрангиро ҳамчун шоири ҷӯяндаву ёбандаи маъниҳои бикр ва мазмунсоз ба маърази намоиш гузорад. Ба ақидаи саҳеҳи муҳаққиқ Сайфи Исфрангӣ тавассути санъатҳои лафзӣю маънавӣ ба маъниофаринӣ даст ёфта, истеъдод ва ҳаллоқияти ҳунарии худро нишон додааст.

Дар маҷмӯъ диссертатсияи Раҳматова Озодахонро метавон тадқиқоти комилу баанҷомрасида ба шумор овард. Хулосаҳо ва натоиҷи пажӯҳишҳои ӯ ҳосили ҷустуҷӯҳои ҷандинсола маҳсуб мешавад. Пояи истидлолии он қавию эътимодбахш буда, барои илми адабиётшиносӣ ҳам аз нигоҳи назарӣ ва ҳам аз лиҳози амалӣ дорой аҳамияти хосанд. Автореферат ва мақолаҳои ба нашр расонидаи муаллиф муҳтавои диссертатсияро ифода мекунанд. Бо дар назардошти матолиби мазкур диссертатсияи номзодии Раҳматова Озодахонро метавон ба ҳимоя тавсия кард. Муаллифи диссертатсия сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филология аз рӯи ихтисоси 10.01.01.-Адабиёти тоҷик мебошад.

Доктори илмҳои филологӣ, профессор,
узви пайвастаи Академияи илмҳои
Ҷумҳурии Тоҷикистон

Салим Носирҷон Юсуфзода

Имзои профессор Н. Ю. Салимиро
"Тасдиқ мекунам"
Сардори раёсати кадрҳои

Донишгоҳи давлатии омӯзгории

Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни

Назаров Д. Қ.